

TRAGOM MEDALJERA STIJEPA VOKATIVA

BRUNO MORAVEC

Dnevnik Frana Raigersfelda, visokog austrijskog službenika i dvorskog savjetnika Marije Terezije je od osobite važnosti za procjenu upravnih promjena,¹⁾ kojima je vladarica pokušala popraviti kaotično stanje svoje države i spasiti trulu očevu baštinu, osnovavši u Ljubljani posebno vladino predstavništvo za vojvodinu Kranjsku, Friuli, Trst i Rijeku, u kojem je, kao osoba caričinog povjerenja, sudjelovao i sam pisac dnevnika.

Ovaj je u svoj dnevnik bilježio važnije političke događaje kao i razgovore što ih je vodio sa visokim državniciama u vezi sa njemu povjerenim zadatkom, naročito sa grofom Haugvicom.

Tu su zabilježeni i podatci o našem medaljaru Stijepu Vokativu, koji je kao namještenik glavne bečke kovnice također posjetio Raigersfelda, a ovaj je smatrao shodnim, da taj posjet zabilježi u svoj dnevnik:

»Dana 5. IV. 1747. poslije podne« piše Raigersfeld »posjetio me je medaljer Stijepo Vokativo rođen u Dubrovniku (von Ragusa gebürtig), koji je po želji pokojnog kralja sedam godina učio i vježbao se u Parizu. On mi se tuži da ga progone i da je slabo plaćen.«²⁾

Naišavši tako sasvim slučajno na trag jednog, u našoj stručnoj literaturi, sasvim nepoznata medaljera, nijesmo žalili truda ni vremena da istražimo njegov život i njegovu ličnost, uvjereni da je Stijepo član jedne od mnogih obitelji Vokativo, koje se tako često spominju u raznim knjigama dubrovačke kancelarije u XVII i XVIII stoljeću.

Nešto više vijesti o Stijepu našli smo u Forerovoj Enciklopediji medaljera,³⁾ gdje se običnim enciklopedijskim jezikom kaže,

¹⁾ Glasnik muzejskog društva za Sloveniju XIV svezak.

²⁾ Izvorna zabilješka glasi: »5. April 1747. Nachmittags war bei mir der Medaillist Stafano Vocativo von Ragusa gebürtig, den der verstorbene Kaiser hat lernen und zu Paris practicieren lassen bey sieben Jahr; dieser klaget nun, dass er perezitirt und schlecht bezahlt werde«.

³⁾ Forrer Ludwig: Biographical dictionary of medaillists. Vol. VI. London 1916.

da je S. Vokativo bio austrijski pečatorezac XVIII-og stoljeća, da je od 1737. do 1740. radio u bečkoj kovnici pod Đenarom,⁴⁾ da je 1741. pošao u Francusku, 1747. bio imenovan pečatorezcom u kremničkoj kovnici te da je 1748. godine umro.

Forer je, nema sumnje, ove podatke crpio iz arhivskih podataka bečke kovnice, odnosno iz regesta objelodanjenih u IV katalogu Glavne bečke kovnice,⁵⁾ u kojem se na strani 1358. nalaze službeni podaci o Stijepovom radu pod naslovom »Stephanus Vocativo, Graveurscholar im Hauptmünzante.«

Izvorni tekst regesta, pisanih stilom tadašnje austrijske kancelarije, donosimo među bilješkama,⁶⁾ dok ćemo ovdje svojim riječima

4) Antonio Maria Gennaro, medaljer. Rođen u Napulju. Od godine 1713. radio kao pečatorezac u Glavnoj bečkoj kovnici a od 1731. upravitelj Rezbarske akademije. Umro je 1744. godine. Neke od njegovih mnogobrojnih medalja danas su skupocjene rijetkosti.

5) Katalog der Münzen -und Medaillen -Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzantes in Wien, vierter Band. Wien aus der kaiserlich -königlichen Hof -und Staatsdruckerei, 1906.

6) Stephanus Vocativo, Graveurscholar im Hauptmünzante.

1737. 8. April. Vocativo der drei Jahre bei Gennaro im Hauptmünzante practicirte, bittet unterm 27. Maerz 1737. um eine Besoldung. Das Gesuch traegt folgenden Vermerk: »150 fl. jaehrl. dem Supplic. auf 2 Jahre lang anzuweisen. Wien d. 28 ten Marz 1737. Dietrichstein«. Hierüber wird ihm die supernummeraere Scholarenstelle mit 150 fl verliehen.

1741. 26. Mai. V. wird »umsich noch mehr perfectionirt zu machen nach Frankh Reich verschickt«.

1743. 30. August. Frt Bancalitaet wird eröffnet, es sei den Herrn von Palm aufgetragen worden, »Dem St. Vocativo die für 1743. zu seiner Unterhaltung verwilligte 400 fl. und zu seiner Herausreiss zugesagte 200 fl. aus dem Kupferfunde in Paris bezahlen zu lassen«.

1744. 12. Mai. »An die Herrn Kupfer-administratores von Palm: »Nachdeme dem Stephano Vocativo, welcher um sich in der Eissen Bilder Kunst zu perfectioniren sich in Paris aufhalten muss, zu seiner unterhaltung a Prima Januarij des lauffenden jahrs angefangen auf zwey jahre lang, iaerlich vier hundert gulden und andere zweyhundert gulden pro una vice tantum, um die nöthige Instrumenta sich bey zu schaffen verwilliget worden seyet.

Als werde sie H. Kupfer-Administratores ihm den werth deren zu seiner zwey Jaehrigen unterhaltung verwilligten achthundert gulden, in quartaligen ratis, deren zwey hundert gulden aber anietzo gleich, wegen seiner, die Bezahlung auss dem Königl. Cameral Zahlamt empfangen zu haben lauthender iedmahliger quittung, in Paris auszahlen lassen«.

1747. 3. Maerz. Das Münz- und Bergwesens-Direktions-Hocollegium beantragte unterm 5. Juli 1745. die Ernennug Vocativos zum Münzgraveur -oder Eisenschneideradjuncten in Kremnitz. Hierüber erfolgte unterm 6. August 1745. nachstehende Ah. Entschliessung: »Placet, solle aber ehender eine Prob machen, und hier unter Donner mehr sich zu perfectionieren«.

Vocativo widersetzte sich dem und erklarte, auch nicht nach Kremnitz zu gehen. »Er sey kein Eysenschneider zum Münzwesen, sondern ein ausgemachter Eysenbilner oder Medailleur, sein Lehrmeister Duviviens haette ihm nur dar zu, undt nicht zu dem schlechten Münz-gepraegschneiden unterrichtet, übrigens könne er nicht im Münz

dati zaokruženu sliku njegova naukovanja, odnosno rada u Beču i u Parizu.

Prema tim autentičnim podacima, Stijepo je već u prvoj polovini 1734. bio primljen u Glavnu bečku kovnicu. Njegov je učitelj bio Napolitanac Marija Antonio Đenaro (Januarius), koji je, po nalogu Karla VI 1729. osnovao rezbarsku akademiju, te od 1733. vršio dužnost upravitelja i učitelja sa zvučnim nazivom »Kaiserlicher Metallen und Münzgraveur-Instruktions - Direktor«.

Nakon trogodišnjeg naukovanja u Glavnoj bečkoj kovnici, u koje je vrijeme Đenaro rezao kalupe talira s likom Marije Terezije, odobrena je Stijepu, na njegovu molbu, za dvije godine nagrada od 150 forinta, a 26. V. 1741., baš dok je njegov učitelj rezao kalupe za sitni bakreni novac, koji se imao bacati narodu prigodom carične krunidbe magjarskom krunom, Stijepo je pošao u Pariz, da se kod Žana Divivjera⁷⁾ usavrši u pečatorezačkoj vještini i medaljarstvu.

Ambt, oder bey dem Donner, nach angesetzten Stunden, arbeiten, sondern nur in einer eigenen Wohnung, wie ihme ein guter einfahl auch bisweillen in der nacht beykomme«. Hierauf wurde ihm seine Besoldung jaerlicher 500 fl. suspendirt; Vocativo besuchte aber trotzdem das Münzamt nicht. Die Hofkammer überliess es unter diesen Umstaenden der Kaiserin, die Entscheidung zu treffen (1. Marz 1747). Dieselbe resolvirte: »Dieser Mensch hatt ohnedem sehr vill umsonst gekostet, also nur 250 fl. zu geben und zwar nur auff ein jahr wen nicht fleissiger gar selbe zu benehmen«. Hierauf wurde folgendes Decret an Vocativo erlassen. »In Gnaden anzufügen: Allerhöchst ernannt Ihre Kayl. und Königl. May. haetten auf den von diesem Münz u. Bergwerks Directions Hofcollegio, abgestattet gehorsamsten Vortrag ag. resolvirt (obzwar Er Vocativo sich gegen den Praesidenten dieses Hof Colleg Herrn Grafen von Königsegg -Erbs ungebührnd aufgeführt, vergangen und zu sagen nicht gescheuet habe, wie er weder unter de, Kayl. u. Königl. Münz graveur Directeur Donner, noch Ihre Kayl. u. Königl. May. ergangenen Allergnaedigsten Befehl, sich perfectioniren noch nacher Kremnitzzu dem alldasigen Münzwesen qua Münz Eysenschneiders Adjunct begeben wolle, mithin etwas anderes verdient haette) Ihme gleichwohl und ohneracht, dass er viel umsonst gekostet, und besonderer Kayl. u. König. Gnad, noch auf ein Jahr von dem 3 ten Martij des 1747gsten Jahres anzufangen zwey Hundert fünfzüg Gulden gegen deme reichen zu lassen, dass selber bey den den allhiesigen Kaych. und König. Münz graveur Directeur Donner die Münz Eysenschneider Academie Taeglich frequentiren und dieser Wissenschaft zum Gebrauch deren Münz Amtern allen Fleiss anwende, arbeithe und sich perfectionire, widrigenfahls ihme auch diese zweyhundert fünfzig Gulden benohmen werden sollen.«

1748. Franisca Vokativo (!) die Gattin des Stephan V. zeigte an, dass ihr Mann, »um nicht wegen villen contrahirte Schulden von seinen andrigenden Creditoren Personaliter executirt zu werden sich von hier hinwegbegeben« und bittet um die Flüssigmachung eines Gehaltsrückstandes von 750 fl.

1748. 22. Jaenner. Vocativo erhaelt einen Rückstand von 383 fl. 9 kr. ausbezahlt und wird definitiv entlassen.

⁷⁾ Duvivien Jean (1687-1761), francuski pečatorezac i medaljer, član Akademije slikarstva i kiparstva. Zbog osobitih zasluga nagrađen naslovom: Kraljevski pečatorezac s ovlaštenjem da stanuje u Luvru. Od njegovih mnogobrojnih medalja naročito se ističu: Mars i Venera, Petar I. i Lujo XV.

Početak 1743. naređeno je blagajnicima, da mu se iz pariškog novčanog pologa isplati 400 forinta za izdržavanje, a 200 forinta za putne troškove. U svibnju 1744. je pak rješeno, da mu se u kvartalnim obrocima isplati 200 forinta za izdržavanje, i 200 forinta »una vice tantum« za nabavu potrebnog alata.

Kada se približavalo kraju vrijeme njegova školovanja u Parizu, uprava je bečke kovnice predložila 1745. da se Stijepo, nakon svršenog naukovanja imenuje pristavom u kremničkoj kovnici u svojstvu gravera novca i kalupara s godišnjom plaćom od 500 forinta. Carica je doduše ovaj prijedlog potvrdila, ali je postavila uvjet, da (Stijepo) prethodno pokaže svoju vještinu i sposobnost naročitim ogledom i da još za neko vrijeme, zbog boljeg usavršavanja, radi u bečkoj kovnici sa Matijom Donerom, koji je, nakon Đenarove smrti 1744. bio preuzeo upravu bečke kovnice.

Na povratku u Beč Stijepo se je, povrijeđen u svom ponosu, odlučno suprotstavio caričinom rješenju i načinom, u kojem se odrazuje njegova buntovna južnjačka narav, izjavio predsjedniku dvorskog savjeta grofu Kenigsegu, da je on kod Divvijera u Parizu učio medaljerstvo, te prema tome da ne može raditi poslove običnog pečatorezca i kalupara, što više, da ne može raditi u kovnici u određeno vrijeme preko dana, već samo noću u svom stanu. Pošto je Stijepo i dalje sabotirao rad u kovnici, iako mu je uprava zbog kazne bila obustavila isplatu plaće, konačno rješenje prepušteno je ipak samoj carici.

U caričinoj odluci, koja je 1. III. 1747. uručena neposlušnom medaljeru, naglašeno je, da on svojim radom nije do sada nimalo koristio kovnici, ali će mu se ipak iz milosti platiti 150 forinta za godinu, ako bude dnevno posjećivao upravitelja akademije Donera⁸⁾ te marljivo učio i radio. U protivnom će slučaju biti sasvim otpušten. U toj se odluci nadalje kaže da on tu milost nije zaslužio, jer ne samo što je bio neposlušan, nego je što više svojim nedoličnim ponašanjem uvrijedio predsjednika dvorskog savjeta grofa Kenigsega, izjavivši mu otvoreno, da se neće pokoriti »premlistivoj« naredbi.

Nešto oko dva mjeseca zatim, Stijepo je, kako smo vidjeli, posjetio grofa Raigersfelda u njegovom stanu, te mu se potužio kako je progonjen i slabo plaćen, a ovaj je smatrao potrebnim da taj posjet registrira u svom dnevniku i naročito istakne svrhu Stijepova posjeta, proginstvo i malu plaću.

Tom se posjetom istodobno završava Bečki život medaljera Vokativa, jer je početkom 1748. njegova žena Franica, došavši na

⁸⁾ Mathias Donner (1704-1756), austrijski medaljer, sin kipara Gjorgja Rafaela, tvorca mramornog spomenika Karla VI u Belvederu i monumentalnog zdenca sa grupom Perseja i Andromede u dvorištu stare bečke vijećnice. Matija Doner spada među najbolje austrijske medaljere. Rezao je kalupe za mnogobrojne spomenice sa likom Marije Terezije.

blagajnu kovnice zbog zaostataka njegove plaće, izjavila, da je njen muž nestao, da bi se uklonio progonstvu svojih vjerovnika.

Dovle sižu podaci crpljeni iz arhiva Glavne bečke kovnice. O godini njegove smrti nema tu ni riječi, pa ne znamo od koga je Forer saznao, da je umro 1748. godine.

Da bi smo dobili što reljefniji lik ovog medaljera, morali bismo ispitati opseg i značaj njegova rada, ali u bečkoj Zbirci medalja i novca nismo mogli naći niti jedan komad koji bi mu se mogao pripisati.

Pa ipak iz škratih podataka kojim raspolažemo, naziremo trag njegovog umjetničkog talenta, što ga je, nema sumnje, usavršio desetgodišnjim učenjem kod istaknutih medaljera i pečatorezaca Beča i Pariza. Zanesen svojom umjetnošću i ponosan što je učenik Divivjera, smatrao je poniženjem da u bečkoj kovnici vrši poslove običnog pečatoresca i kalupara, a njegova osebujna narav nije mogla podnijeti strogu disciplinu kovnice, koja je sputavala njegov umjetnički polet.

Preostaje nam da ispitamo, da li je Vokativo uistinu podanik Dubrovačke republike, pa ako jest, zašto je napustio svoj zavičaj, dok je dubrovački Senat muku mučio tražeći u inozemstvu sposobne kalupare; zatim, zašto je bio proganjan i slabo plaćen, te na koncu, ima li uopće smisla da pišemo o njemu, kad nam, navodno, nije ostavio traga svoje vještine po kojem bi mogli kritički ocijeniti njegov talenat?!

O prvom pitanju, da li se, naime, pod »Ragusa« ima podrazumjeti glavni grad istoimene provincije na Siciliji ili pak područje tada slobodne dubrovačke Republike, ne bi trebalo ni raspravljati, kad znamo, da je prvi Vokativo kojeg smo u Dubrovniku susreli, imao nadimak »puljiz«, što vjerojatno znači da je dotični bio iz južne Italije ali nikako s otoka Sicilije.

Sasvim tim, smatramo potrebitim da spomenemo sve dubrovačke Vokative, jer ćemo time riješiti neka, inače nedokumentirana pitanja, u vezi sa Stijepovim zvanjem i odlaskom u Beč, pa se istodobno upoznati sa dubrovačkim prilikama u vrijeme njegovog rođenja i njegove prve mladosti.

Prvi Vokativo⁹⁾ na kojeg smo naišli u spisima dubrovačke kancelarije bio je Stijepo sin Frana, koji je nakon 84 godine života pokopan u franjevačkoj crkvi 1754. godine. Od 1704. do svoje smrti vršio je dužnost zdura (riverius). Odlikovao se među ostalim svojim drugovima spretnošću i ugledom, zbog čega je bio do svoje

⁹⁾ Sve spomenute podatke o dubrovačkim Vokativima našao sam u knjigama i spisima Državnog arhiva u Dubrovniku. Da se radnja ne preopterećuje mnogim bilješkama, navodim ovdje sve serije iz kojih sam te podatke crpio: Cons. Rog. 138, 158; Diversa de foris 34; Lamenta di criminale 23, 69, Liber baptisatorum 1671-1752; Lettere e comm. di Levante 96; Libro della Zecca 1735, 1752; Testamenta 87; Acta sc. Mariae 8182; Acta Gallica 1808-1810.

smrti geštalad njihove bratovštine (fraternitas riveriorum). Sudeći po sačuvanim podacima zaključujemo da je bio dosta imućan, jer je, osim kuće svoje druge žene Jele, posjedovao u gradu još dvije vlastite kuće pod samostanom sv. Marije, od kojih je jedna 1734. bila »noviter fabricata«. Osim toga, zna se, da je davao založne zajmove, te da je na javnim dražbama za svoj račun kupovao predmete izložene javnoj prodaji zbog nepodmirenog duga. Dokaz njegovog dobrog imovinskog stanja je svakako i kućna pomoćnica (famula) Marija Markoč iz Trstenoga. Osim svoje redovite dužnosti, da »Mandato Illustrissimi et Excelentissimi domini Rectoris« plijeni i na javnoj dražbi prodaje neiskupljene zaloge, Stijepo je i u svoje ime javno prodavao dragocjenosti osiromašenih građana. Našli smo na primjer, kako mu 1736. Miho Luke Bunić i Frano Mata Getaldić predaju 7 komada zlatnog nakita, da ih javno proda uz nagradu.

Arhivski nam podaci svjedoče da su i Stijepova dva brata, Ivo rečeni »puljiz« i mladi Frano bili također zduri. Čini se, da ni ovima nije život bio težak. Ivo je 1727. predao u zalog za dug Vici Ilijinoj svoju gomilu ruševina nastalu nakon velikog potresa pokraj Domina i polovinu gomile kraj sv. Roka, dok je iste godine iznajmio u liječnika Tome Bogašini porušenu kuću kod državne žitnice. Godine 1732. kupio je od Iva Jerinića gomilu u Zvijezdićevoj ulici s pravom da je može prekopati i zadržati sve nađene predmete pa čak i zlatni nakit i novac. Za zemljište koje ostaje u vlasništvu Jerinića, plaćati će najamninu od 16 groša na godinu, a u slučaju da vlasnik ili njegovi nasljednici prekinu ugovor, morati će Ivu nadoknaditi sve poboljšice prema procjeni triju vještaka. Godine 1736. predao je Ivo za 40 dukata cio građevinski materijal, što ga je našao u kupljenoj gomili i privremeno smjestio »in loco dicto na Barbari et sub monasterio Sanctae Mariae de castello.«

Osim Stijepa i Iva, sinova starog zdura Frana Vokativa, spominju se kao zduri još i sinovi Iva Franova: Luka, Frano, Mato i Antun, a uz njih i Pavao Vokativo sin dosada nepoznata oca.

Luka je 1734. iznajmio u obučara Iva Mihova za 6 godina uz najamninu od 6 dukata na godinu kuću pokraj samostana sv. Andrije »sub moenibus civitatis«, a 1739. u prehranbenom uredu jamčio za Anicu pok. Miha Pavlovića.

Zdur Mato se bavio i trgovačkim poslovima. God. 1720. je pošao u Apuliju sa stotinu dubrovačkih dukata, koje mu je predao Baro Beni, da ih tu korisno uloži, ali se odatle nije živ povratio. Umro je u Apuliji bez poroda. Zbog toga je Baro Beni zaplijenio novac i sve vrijednosti u posjedu kipara (scultore) Antuna, koje su bile vlasništvo pok. Mata.

Antun Ivov spominje se kao »riverius comunis« u predjelu »Mrtvom zvonu« još i 1806. godine, kad je po svoj prilici i umro.

Iz svega ovoga možemo slobodno zaključiti, da je zvanje zdura u XVIII stoljeću bio dosta unosan posao. Zato su oni često u Notarijatu sklapali ugovore, kojima su se međusobno obavezivali da će svu dobit od javne prodaje dijeliti međusobno na jednake

dijelove. Takav je ugovor, na primjer, sklopio i ranije spomenuti Stijepo Vokativo sa svojim neputom Franom 1738. godine.

Ali, nije to jedini način kojim su dubrovački zduri sticali novac. Oni su, kako smo već vidjeli, od vlastele i drugih građana kupovali, potresom porušene kuće i gomile, te ih prekapali pa iskopani materijal prodavali ili njime gradili kuće. Mnoge kuće na Prijekom i pod Sv. Marijom sagrađene su tim materijalom, a na nekima se još danas vide gotički i renesansni kameni ukrasi, koji su prije velikog potresa resili pročelja vlasteoskih zgrada.

Međutim nisu baš svi Vokativi bili zduri. Kako iz arhivskih podataka razabiremo bilo je među njima i nekoliko svećenika. To je prije svih dum Antun, koji je stanovao sa svojim bratom Franom u kući Serafina Bunića i Vlada Getaldića pred franjevačkom crkvom »in platea«. Godine 1738. nalazimo kao kapelana bolnice »Domus Christi« Petra sina starog zdura Stijepa Vokativa. Petar je dobio »in patrimonio clericale«, osim majčine kuće, još i očevu kuću pod sv. Marijom, dok mu je Luka Dragojević iz Močića ustupio u istu svrhu vinograd Vladislava Menčetića. Sačuvana je i njegova oporuka, otvorena 1793, kojom je ostavio po 2 cekina svojim nepućama: Mariji ženi Pava Senka i Pavli Jaka Kristića.

U lapadskom sv. Mihajlu nalazimo od 1745. do 1771. kao paroka Jakoba, sina zlatara Luke Vokativa. I ovaj je dobio »in patrimonio clericale« od svog oca veliku kuću na Ilijinoj glavici. Jakob je umro 1796. namjenivši čitav svoj imetak svojoj nepući, kćeri Rafa Vokativa, ženi Iva Bašića zlatara. Baldo Vokativo bio je 1778. parok u Močićima.

U nastavku ove obitelji dolazimo do njihova drugog koljena, koje se uglavnome iznevjerilo zdurskom zvanju svojih predaka, i počelo baviti obrtom.

Među obrtnicima se prije svega ističu kao zlatari: Luka Ivov, Luka Franov i Rafo Franov. Luka je još 1702. sklopio šegrtski ugovor sa sedamnaestogodišnjim Ivanom Stjepanovim, kojim ga uzimlje »in famulum et pro famulo suae artis aureficis«, a ovaj se obavezuje da će »cum omni studio et diligentia ad dictam artem ad discendum fideliter inservire spatium annorum sex et mensis unius...«

Kako je iz blagajničke knjige dubrovačke Kovnice vidljivo, i ovi su zlatari u svom dućanu radili za Kovnicu, čistili srebro i kovali novac. Za srebro primljeno na obradu morali su zlatari davati jamce, koji su kao takovi upisani u blagajničkoj knjizi kovnice. Tako su za Luku Iva Vokativa 1736. godine jamčili Frano Iva Vokativo i Ivo Mrše bačvar. Vidjeli smo ranije da je zlatar Luka Franov posjedovao veliku kuću na Ilijinoj glavici, koju je ustupio svome sinu dum Jakobu »in patrimonio clericale«.

Dok su tako neki Vokativi kao zduri, svećenici i zlatari, usprkos ekonomskoj krizi uzrokovanoj velikim potresom, sticali imetak i gradili kuće, bilo je među njima i takovih, koji su se teško probijali kroz život. Među takove spada Đorđe »calzolaro e sergente«,

koji je zbog prezaduženosti 1703. godine izmolio »salvum conductum«, pa Frano Ivov, također obuçar, kojemu je 1737. na zahtjev Josipa Flori, zbog dužne najamnine, zaplijenjena sva pokretna imovina u dućanu i u kući. Zanimljiv je popis pokretnina sastavljen tom prilikom u Đurovom stanu, jer nam pokazuje stupanj ekonomskog stanja sitnih dubrovačkih obrtnika nakon velikog potresa. Čitavo se njegovo pokućstvo sastojalo od jednog stola od orahovine, 5 slamnatih sjedilica, 1 škrinjice, 4 krevetske daske, 2 nogača i 1 slamarice!

Sličnu je sudbinu doživio i Rade Vokativo, trgovac kojeg je na zahtjev njegova rođaka Miha Carinija, zbog pronevjere, u Carigradu dao uhapsiti austrijski ambasador Telman.

Posebno mjesto među Vokativima zauzima Frano Vokativo dubrovački konzul u Aleksandriji oženjen za sestru Didaka Dubravice.

Već smo rekli da se Vokativi spominju u Dubrovniku i poslije 1806. godine u spisima francuske uprave. Tu smo našli Petra Vokativa zapovjednika jedrenjaka »Istok«,¹⁰⁾ pa opet jednog Stijepa, koji se je 1806. god. obavezao da će pulakom »Costanza« uvesti u grad tri tovara soli, pa Mata Vokativa ljekarnika u ljekarni »Domus Christi«,¹¹⁾ te konačno Andriju Vokativa, koji je 1810. godine bio sindik Stona.

U starim sudbenim spisima sreća se i ženu Peru Vokativo rečenu Maganja.

Iako se ne može sa sigurnošću utvrditi iz koje je grane Vokativa izniknuo Stijepo, jer nam, nažalost, nije poznato ime njegovog oca, ipak se usuđujemo pretpostaviti da je on vjerovatno sin Frana i Ore, kćeri kovača Vičentinija i unuk zlatara Luke o kojemu smo govorili ranije.

Stjepov otac Frano imao je tri sina krštena imenom Stijepo. Prva dva su umrla malo dana poslije rođenja, dok se je treći, u kojem naziremo medaljera Stijepa, rodio 7. III 1684. godine. Jedanaest godina nakon rođenja ovaj Stijepo je ležao u bolnici »Domus Christi« s teškom ranom u leđima, koju mu je nožem zadao Mato Devetančić. Stijepo je na preslušanju na sva kancelarova pitanja odgovarao čisto »naški«.

Nameće nam se ovdje pitanje, kako je medaljer Stijepo Vokativo stupio u vezu sa grofom Raigersfeldom i zašto je, uvrijeđen caričinom odlukom, baš njemu otkrio svoje jade?

Nema sumnje, da je ovaj visoki austrijski službenik imao lične veze sa Dubrovčaninom Petrom Bijankijem koji je, baš za vrijeme Stjepova naukovanja (1730–1747) vršio u Beču privatnu liječničku praksu, bio dvorski liječnik carice Amalije, Karla VI i dvorski

¹⁰⁾ Vinko Ivančević, O brodogradnji u Dubrovniku podkraj Republike. (Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku god. 1954. str. 575.)

¹¹⁾ R. Jeremić - J. Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, Beograd 1939. Str. 165.

savjetnik Marije Terezije. Taj liječnik, filozof i matematičar bio je istovremeno i spretan diplomat u službi Dubrovačke republike koja ga je 1742. g. imenovala svojim otpravnikom poslova na bečkom dvoru.¹²⁾

Osvrnuli smo se začas na Petra Bijankija, ali ne zbog njegove liječničke i diplomatske aktivnosti, već samo zato da bi smo istakli njegovu rodbinsku vezu sa porodicom Vokativo. Petar je naime imao četiri sestre, od kojih je najstarija Ane bila udata za uglednog dubrovačkog građanina Frana Vokativa, koja je nakon Petrove smrti 1. I 1747. g. baštinila jedan dio njegove imovine.

Iz te rodbinske veze Petra Bijanki sa Franom Vokativom, a po tome i s medaljerom Stijepom, izvodimo vrlo vjerovatni zaključak, da je Bijanki, kad je 1730. g. pošao u Beč, navodno zbog liječenja, sobom poveo i Stijepa, koji je do tada sigurno u zlatarskoj radnji svog strica Luka, gledao kako se čisti srebro i kuje novac, a u Beču mu je pak, naklonošću Karla VI, isposlovao radno mjesto u bečkoj Kovnici, a zatim omogućio daljnje usavršavanje u Parizu.¹³⁾

Kada je Stijepo 3. III 1747. od uprave bečke Kovnice dobio onu sudbonosnu odluku, da se premješta u kremničku kovnicu, ali da prethodno posebnim ogledom dokaže svoju sposobnost, bio je njegov domorodac i zaštitnik već tri mjeseca mrtav, pa mu zato nije preostalo drugo nego da se izjada njegovom prijatelju, grafu Raigersfeldu.

Dok je on na račun bečke vlade u Parizu učio medaljerstvo, dubrovačka je kovnica bila na vrhuncu svoga djelovanja. Tu je od 1730. do 1749. vješti kalupar Mato Fišević¹⁴⁾ rezao kalupe za novac, koji je izgledom bio ljepši od onog što su ga kovali njegovi predšasnici. Poznato je naime da dubrovački novac nije bio lijepo izrađen, a dubrovačka vlada se nije brinula da nađe vrsnog kalupara, niti je običavala da nekoga od svojih podanika šalje u inozemstvo da nauči kaluparski zanat. Prvi koga je Senat poslao na takav nauk bio je Fiševićev nasljednik Ivo Betineli, koji je u kovnici radio od 1749. do 1769. god.

S druge strane, zna se da se je u dubrovačkoj kovnici kovalo vrlo malo medalja. Za vrijeme Stijepova boravka u Parizu skovao je Fišević jednu jedinu medalju: zlatni dukat, kojim je Senat 1739. g. nagradio korizmenog propovjednika kanonika Jakoba Arnerića.

¹²⁾ Ibidem str. 73-75, 141.

¹³⁾ Uzgred spominjemo da je svršetkom XVI i poč. XIX st. bilo u Beču još Dubrovčana koji su se istakli u službi austrijskog dvora. To je prije svega Frano Gundulić, sin pjesnika Gjiva (1630-1700), austrijski »feldmaršal« i komornik cara Leopolda I, pa zatim Frano Bunić, pukovnik koji je pod Eugenom Savojskim sudjelovao u španjolskom nasljednom, pa onda u austrijsko-turskom ratu, u kojem je na čelu 13. češke dragunske pukovnije, pri zauzeću Beograda i poginuo 16. VIII. 1716.) Gedenkblaetter aus der Kriegsgeschichte der K. K. Österreichischen Armee von A. Graf Thürheim. II. Band. Wien 1880. Str. 120.

¹⁴⁾ Milan Rešetar, Dubrovačka numizmatika. Sremski Karlovci 1924. Sv. I. str. 206.

To je, po našem mišljenju glavni razlog, zbog čega se Stijepo, učenik Divivjena, ustručavao da radi u kovnici svog zavičaja, gdje se je redovito kovao samo novac.

Odgovor na pitanje zašto je Stijepo bio slabo plaćen i da li je zbilja bio progonjen, naći ćemo u istom dnevniku grofa Raigersfelda, u kojemu je ovaj, dva dana prije Stijepova posjeta, reljefno ocrtao glavne značajke korumpirane državne administracije, otkrivajući nam istovremeno sve svoje nevolje.

»Danas me je posjetio« — kaže pisac dnevnika — »u mom stanu grof Haugvic, da me u ime carice zamoli, da uđem u novoosnovano vladino predstavništvo. Ja sam mu odvratio, da ću se vrlo rado odazvati pozivu, ali carica treba da zna, kako sam posljednjih godina imao velike štete; bio protupravno proganjan i upao u velike dugove. Zato tražim, da mi se prethodno isplate zaostaci plaće, odobre selidbeni troškovi i podijeli besplatno barunski naslov.«

Kada je sedam dana zatim Haugvic ponovno posjetio Raigersfelda te mu izjavio da je carica prihvatila sve postavljene uvjete, ovaj je u svoj dnevnik upisao: »Haugvic mi je međutim naglasio, da carica nije podnipošto dužna plaćati dugove svoga oca, niti dijeliti nagrade onima, koji su ih pod njenim ocem zaslužili. Ona raspolaze svojim podanicima »selon son bon plaisir«, pa ako kome što i odobri, ima se to smatrati aktom njene milosti ali nikako dužnošću. Ja sam mu primijetio da vladar može od svojih podanika zahtjevati samo ono što je pravedno i državi korisno; vladar je dužan pružiti svojim podanicima kruh svagdašnji, dok su ovi zato dužni vjerno služiti, bez toga se stvaraju samo lupeži i varalice.«

Iz daljeg teksta ovog dnevnika doznajemo, međutim, da je Raigersfeld, neposredno prije svog odlaska za Ljubljanu, bio prisiljen kod nekog prijatelja uzajmiti 2000 forinta, jer u državnoj blagajni nije bilo raspoložive gotovine...

Vidjeli smo odmah u početku kako je carica Stijepa ocijenila najgorom ocjenom objedivši ga, da bečkoj kovnici nije pridonio nikakovu korist, te tražila, da ogledom dokaže svoju sposobnost.

Mi smo međutim uvjereni, da on nije to zaslužio, jer znamo, da je caričino nepovjerenje bila posljedica nesređenih prilika u državi kojom su upravljali korumpirani državnici i nesposobni generali. To caričino nepovjerenje protiv svemu i svakom, došlo je do izražaja i prema Vokativovu učitelju, upravitelju bečke kovnice, koji je u jednom izvještaju Dvorske kancelarije označen ljenčinom, nesposobnim, drskim i oholim čovjekom, iako je za vrijeme od 1737. do 1740. rezaao kalupe za veliki broj novca i medalje, među kojim se ističe spomenica Bečkog mira od 1725. god.

Što se pak tiče zahtjeva da Vokativ ogledom dokaže svoju sposobnost, uvjereni smo da to nije bilo iz nekog nepovjerenja prema njemu, kako nam to dokazuje i slučaj Petra Bijankija, kojemu je bila zabranjena privatna liječnička praksa, dok na

jednom bolesniku ne pokaže od čega boluje i kako će ga liječiti, premda je bio dvorski liječnik i savjetnik Marije Terezije.¹⁵⁾

Iako se u bečkoj Zbirci medalja i novca nije našao niti jedan komad koji bi se mogao pripisati ovom medaljeru ipak ne možemo vjerovati, da on nije ostavio bilo koji trag svoga umijeća. Ovaj nam zaključak nameće jedno zanimljivo pitanje u dubrovačkoj numizmatici, naime, pitanje o autorstvu jednog neobičnog talira, za koje nam pitanje ni sam Rešetar nije mogao dati uvjerljivo rješenje.¹⁶⁾

Riječ je o hibridnom austro-ugarskom-dubrovačkom taliru koji je na prednjoj strani vjerna kopija ugarskih talira Marije Terezije: poprsje kraljično okrenuto na desno i natpis M - THERES, D: G: REG: HV:BO:, dok je na naličju dubrovački grb s natpisom: DVCAT — ET- SEM- REIP-RHAG- 1748.

Rešetar je mišljenja da taj komad nije bio ni novac ni ogled novca, da nije kovan 1748. godine, kako je na njemu naznačeno već oko 50 godina kasnije, da ga je kovao tadašnji kalupar dubrovačke kovnice Ivo Anđeli, te nagađa da je kovan po naredbi Senata, koji da je time nastojao iskazati svoju odanost prema Habzburgovcima i steći simpatije bečkog dvora u času, kada se austrijska vojska, zauzevši mletačku Dalmaciju, bila približila granicama Dubrovačke republike.

Ne možemo se nikako složiti s time, da je taj komad kovan u dubrovačkoj kovnici, jer u zapisnicima Senata, gdje su inače upisane sve odluke u vezi s kovanjem novca, nema nikakova spomena o tom hibridnom taliru. Ne možemo se složiti ni Rešetarovom pretpostavkom, da je kalupe za nj rezao kalupar Ivo Anđeli, jer taj talir nije signiran, dok je poznato da je Anđeli sve svoje kalupe signirao početnim slovima svoga imena i prezimena. Najmanje je pak vjerovatno, da su Dubrovčani stavljali na svoje talire lik austrijske carice i time je pred cijelim svijetom priznali svojom gospodaricom, dok je obratno poznato, da oni nisu na svoj novac nikada stavljali niti jedan znak, po kojem bi se moglo zaključiti da je Dubrovnik pod zaštitom ili vrhovnom vlašću neke države.

Zato smo prije skloni vjerovati, da je taj hibridni austro-ugarski-dubrovački talir kovan u Austriji, da je njegov kalup rezao Stijepo Vokativo i to baš 1747. godine, kako je na njemu i označeno. To je, naime, ona kritična godina, kad se on kao izučeni medaljer povratio iz Pariza u Beč, i po nalogu Marije Terezije imao ogledom dokazati svoju vještinu i sposobnost.

Predpostavljamo da je ovaj osebujni medaljer kalupe za taj čudni talir rezao »noću u svom stanu«, te da je za prednju stranu talira ūzeo lik Marije Terezije kakav je na kremničkim talirima, da bi time pokazao svoju sposobnost, a za naličje grb Dubrovačke

¹⁵⁾ R. Jeremić - J. Tadić, Op. cit. str. 75.

¹⁶⁾ Milan Rešetar; Op. cit. str. 329.

republike, da bi time istakao svoje podrijetlo, te istodobno očitovao ljubav prema gradu svog rođenja.

Međutim, bez obzira na te naše pretpostavke, nedvojbeno je, da je Stijepo Vokativo, izučeni medaljer, učenik Đenara, Divivjera i Donera, Dubrovčanin, pa mu zbog toga treba odrediti mjesto i uvrstiti ga među ostale naše majstore XVIII stoljeća.¹⁷⁾

¹⁷⁾ Da bi smo potpuno iscrpili sve podatke koje nam je uspjelo prikupiti o životu i radu medaljera Stijepa Vokativa, smatramo potrebnim još spomenuti, da nam je Institut za kulturne veze u Budimpešti, kojemu smo se bili obratili ne bili što doznali o eventualnom Stijepovom radu u Kremničkoj kovnici, javio da je ta kovnica 1774. godine požarom potpuno uništena, a s njom i njen arhiv.

Dužnost mi je da se ovdje na koncu javno zahvalim na svesrdnoj pomoći koju su mi pružili pri mom radu Jean Babelon, konzervator i upravitelj zbirke medalja u Parizu, pa Frenchard Cox, upravitelj Victoria & Albert muzeja Sout Kensington u Londonu, docent Dr. Eduard Holzmair, upravitelj Zbirke medalja i novca u Beču i prof. Dr. Günther Probst, uvaženi numizmatičar u Gracu.

TRACES DU MÉDAILLEUR STIJEPO VOKATIVO

BRUNO MORAVEC

Sur la base des documents d'archives du principal atelier monétaire de Vienne, l'auteur nous présente un médailleur (inconnu dans la littérature scientifique yougoslave) de la première moitié du XVIIIème, siècle, Stjepe Vokativo, de Dubrovnik qui, après un stage de trois ans dans un atelier monétaire viennois, étudia plus de sept ans le travail de médailleur chez Jean Duvivier à Paris. Après avoir fini son apprentissage, et sur l'ordre de Marie-Thérèse, Vokativo aurait dû prouver son habileté à titre d'essai et s'exercer quelque temps encore dans un atelier monétaire viennois, il s'y refusa, proclamant qu'il était médailliste et non médailleur ordinaire et qu'il ne pouvait travailler à heures fixes dans un atelier monétaire, mais seulement chez lui et la nuit. Quand, pour cette raison sa paie lui fut suspendue, Stjepo se plaignit au Comte Reigersfeld d'être persécuté et mal payé et, un peu plus tard, sa femme, pour se débarrasser de ses créanciers, annonça aux caissiers de l'atelier monétaire que son mari avait disparu.

D'après les livres de la Chancellerie de la République de Raguse, l'auteur a eu la confirmation que les Vokativo étaient arrivés à Dubrovnik un peu avant le grand tremblement de terre de 1667, qu'ils se sont fondus dans la population indigène et sont bientôt devenus de véritables autochtones; on compte, parmi eux, des gardes du corps de la République, des prêtres et des artisans.

On suppose que Stjepo a fait son apprentissage chez l'un de ses parents orfèvres qui fondait et nettoyait l'argent pour l'atelier monétaire de Dubrovnik et frappait aussi la monnaie; il est certainement allé à Vienne avec Petar Biankij (Bianchi), médecin de la Cour de Charles VI et chargé d'affaires de la République de Raguse à la Cour de Vienne, avec lequel il était allié de famille.

Il n'était pas le seul à se plaindre de mauvais traitements et de maigres salaires, c'était là une situation générale dans l'Autriche de Marie-Thérèse qui avait hérité de son père des fonctionnaires séniles, des généraux incapables et des caisses vides.

Bien que, dans toute la collection viennoise de monnaies et de médailles, on n'ait pu trouver une seule pièce pouvant être attribuée à notre Stjepan l'auteur est convaincu qu'il faut voir le travail de ce médailleur dans le seul »talir« austro-hongrois de Dubrovnik que l'on possède (avec l'effigie de Marie-Thérèse à l'avvers et les armes de la ville de Dubrovnik au revers) et qui a été trouvé par hasard chez un antiquaire vénitien par notre éminent numismate, Milan Rešetar.